Presidentti Kari Kuusiniemi 27.4.2022 H 239/22

Eduskunnan lakivaliokunnalle

LAUSUNTO VALTIONEUVOSTON AJANKOHTAISSELONTEOSTA TURVALLISUUSYMPÄRISTÖN MUUTOKSESTA VNS 1/2022 vp

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt korkeimmalta hallinto-oikeudelta lausuntoa otsikossa mainitusta valtioneuvoston selonteosta. Lausuntoa on pyydetty oikeusministeriön hallinnonalan ja lakivaliokunnan toimialan näkökulmasta, kuten yhteiskunta- ja oikeusjärjestyksen toiminnan turvaamisesta, vaikutuksista sisä- ja rajaturvallisuuteen oikeusministeriön hallinnonalalla sekä Ukrainasta pakenevien vastaanotosta ja vaikutuksista oikeusministeriön hallinnonalalla. Lausuntonaan korkein hallinto-oikeus esittää kunnioittavasti seuraavan:

Venäjän hyökkäyssota kansainvälisten sopimusten ja kansainvälisen oikeuden loukkauksineen osoittaa osaltaan oikeusvaltion merkityksen ja sen ylläpitämisen tärkeyden. Demokraattisessa oikeusvaltiossa, jossa toimii riippumaton media, tällainen toiminta ei ole mahdollista. Suomi Euroopan unionin jäsenvaltiona edistää vahvasti oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamista ja sääntöpohjaista kansainvälistä järjestelmää.

Turvallisuuspoliittinen ympäristömme muuttui ratkaisevasti Venäjän hyökättyä Ukrainaan helmikuussa 2022. Laajamittainen sota Ukrainassa, jossa Suomi EU:n jäsenenä vahvasti tukee Ukrainaa, ja Suomen turvallisuuspoliittisten ratkaisujen valmisteleminen saattavat aiheuttaa suomalaisessa yhteiskunnassa levottomuutta esimerkiksi erilaisten disinformaatiokampanjojen, kyberhyökkäysten ja hybridioperaatioiden tuloksena.

Toimiva, luottamusta herättävä tuomioistuinlaitos osaltaan hillitsee tällaisia vaikuttamispyrkimyksiä. Tuomioistuinten rooli kokonaisturvallisuuden edistäjinä on merkittävä. Tämä ei tiiviistä selonteosta ymmärrettävästi kovin selkeästi käy ilmi. Riippumattomat tuomioistuimet varmistavat viranomaistoiminnan lainalaisuuden sekä perus- ja ihmisoikeudet myös kriisitilanteissa ja epävakaina aikoina. Hallintotuomioistuinten toimivaltaan kuuluvat muun ohella heikommassa asemassa olevien väestöryhmien, kuten vammaisten, lastensuojelun asiakkaiden ja toimeentulotuen saajien, oikeuksien turvaaminen. Tämä on tärkeää henkisen yhteenkuuluvuuden tunteen kannalta erityisesti tilanteessa, jossa talouteen kohdistuu vakavia paineita. Toimiva oikeusvaltio lisää väestön kriisinsietokykyä.

Tuomioistuinten toiminta perustuu tällä hetkellä laajasti digitaalisiin työkaluihin ja yhteyksiin. Mahdollinen kyberisku saattaa vaikeuttaa myös tuomioistuinten toimintaa. Suurimmaksi osaksi erilaisten verkkoyhteyksien ja tietojärjestelmien toimintaa hallinnoidaan keskitetysti Valtorin ja Oikeusrekisterikeskuksen toimin, eikä yksittäisillä tuomioistuimilla ole juurikaan välineitä turvata

Korkein hallinto-oikeus
Högsta förvaltningsdomstolen
Paasivuorenkatu 3 00530 (PL 180 00131)
Helsinki
Paasivuorigatan 3 00530 (PB 180 00131)
Helsingfors
Puh. / Tel. 029 564 0200
korkein.hallinto-oikeus@oikeus.fi
www.kho.fi / www.hfd.fi

esimerkiksi tietoverkko- ja etäyhteyksien toimintaa. Tietenkin esimerkiksi tietoturvasta huolehtiminen on tuomioistuinten henkilökunnan vastuulla. Myös korkeimmat oikeudet ovat yhteistyössä käynnistäneet osaltaan valmisteluja erinäisiksi varautumistoimiksi kriisitilanteiden varalta.

Ukrainan kriisiin liittyen korkeimman hallinto-oikeuden ja ensi asteessa alueellisten hallinto-oikeuksien toimialalla tärkeä rooli on ulkomaalaisasioilla. Vuonna 2015 aiemmista vuosista moninkertaistunut turvapaikanhakijoiden määrä asetti suuria vaatimuksia myös hallintotuomioistuimille, Maahanmuuttovirastosta puhumattakaan. Valitusasioiden määrä on sittemmin tasaantunut, mutta tilanteen haltuun ottaminen on edellyttänyt mittavia lisäresursseja, joita kiitettävästi myönnettiinkin; samalla tilanne aiheutti merkittäviä rekrytointihaasteita.

Nyt kun tilapäisen suojelun mahdollistava direktiivi otettiin käyttöön ja Ukrainassa vallitsee laajalti sotatila, ei liene näköpiirissä, että Maahanmuuttoviraston päätöksistä ukrainalaisten maahantulijoiden asioissa aiheutuisi merkittävää jutturuuhkaa hallintotuomioistuimissa. Sitä vastoin poissuljettua ei liene, etteikö Suomeen esimerkiksi Nato-jäsenyyttä koskevan ratkaisun myötä kohdistuisi hybridioperaatio, jossa suuria joukkoja turvapaikanhakijoita provosoitaisiin tulemaan Suomen rajoille (muuttoliikkeen välineellistäminen). Tämä olisi epäilemättä haaste myös hallintotuomioistuimille. Selonteossa uhka on tunnistettu, ja asiaan liittyvää lainsäädäntöä, mukaan lukien rajaturvallisuuslainsäädäntö ja valmiuslain tarkistaminen, on perustellusti valmisteilla.

Venäjään ja sen kansalaisiin kohdistuvat kansainväliset pakotteet saattavat työllistää myös tuomioistuimia, mukaan lukien hallintotuomioistuimet. Tällaisia asioita ei juurikaan ole ollut vireillä, joten uuteen tilanteeseen varautuminen edellyttää näihin asioihin perehtymistä ja asiantuntemuksen kerryttämistä. Kysymys voi olla esimerkiksi taloudellisiin toimijoihin kohdistuvista hallinnollisista pakkokeinoista tai asiakirjojen julkisuudesta.

Pakotteet saattavat edistää vihreää siirtymää. Fossiilisten polttoaineiden käytön minimointi edellyttää muiden energialähteiden käytön lisäämistä. Jo nyt on puhuttu muun muassa tarpeesta edistää tuulivoimatuotantoa, mikä edellyttäisi myös näiden asioiden tuomioistuinkäsittelyjen nopeuttamista. Osaava lisähenkilöstö hallintotuomioistuimille saattaa tässä tarkoituksessa olla tarpeen, mutta tuomioistuinten riippumattomuuden kunnioittaminen edellyttää perusrahoituksen lisäämistä yksittäisten hankekohtaisten lisämäärärahojen sijaan. Tuomioistuinten asioiden käsittelyjärjestyksen ohjaaminen hallinnollisin keinoin on poissuljettua. Toimiva tuomioistuinjärjestelmä on myös kilpailuvaltti.

Kansalaisten perusoikeuksien turvaaminen erityisesti kriisien aikana on viime kädessä tuomioistuinten vastuulla. Varautuminen erilaisiin selonteossa mainittuihin disinformaatiokampanjoihin, kyberhyökkäyksiin ja hybridioperaatioihin osana kokonaisturvallisuuden varmistamista on kaikkien toimijoiden yhteinen asia. Riippumattomat tuomioistuimet ovat tärkeässä asemassa pitämässä yllä kansalaisten luottamusta hallinnon lainalaisuuteen ja oikeusvaltion toimivuuteen vaikeinakin aikoina. Tuomioistuimet kykenevät täyttämään tämän tehtävänsä myös poikkeusoloissa, kuten pandemia-aikakin on osoittanut.